

جغرافیا و روابط انسانی، بهار ۱۳۹۸، دوره ۱، شماره ۴

برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه توریسم درمانی در محدوده چشمه‌های آبگرم

با استفاده از تکنیک *SWOT*

(مطالعه موردی: منطقه شکار ممنوع بزمان)

غلامرضا نوری^۱، سمانه سارانی^{۲*}، ملیحه روستایی^۳

۱- استادیار دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان. noori@hamoon.usb.ac.ir

۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول). Sara.sarani2584@gmail.com

تلفن تماس ۰۹۱۵۰۴۳۱۶۰۲

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور بیرجند. maliheroostae@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۲۹

چکیده

توریسم درمانی یعنی برخورداری از امکانات درمانی یا بهبود برخی بیماری‌های گردشگران با استفاده از منابع طبیعی، به عبارت دیگر سفر به قصد درمان عارضه جسمی خاص مانند؛ بیماری پوستی (پسوریازیس)، آرتريت، روماتیسم، یا مشکلات تنفسی با استفاده از منابع طبیعی نظیر چشمه‌های آبگرم و معدنی، دریاچه‌های نمک، لجن، شن رادیواکتیو، حمام‌های گیاهی، نور آفتاب و آب وهوا می‌باشد. هدف از این پژوهش بررسی توانمندی‌های منطقه شکار ممنوع بزمان در زمینه جذب توریسم درمانی و ارائه برنامه استراتژیک و توسعه آن است. روش انجام این تحقیق توصیفی تحلیلی با استفاده از روش برنامه‌ریزی استراتژیک (*SWOT*) برای شناسایی نقاط قوت، ضعف درونی و فرصتها و تهدیدات بیرونی توسعه توریسم درمانی در این شهر بوده است. نتایج حاصل از کاربرد روش حاکی است نقاط قوت و فرصت‌های موجود برای توسعه این فعالیت در قیاس با تنگناها و نقاط ضعف درونی و نیز تهدیدات بیرونی به مراتب بیشتر بوده و بر این اساس تدوین استراتژی‌های توسعه‌ای (*SO*) برای توسعه این بخش در اولویت قرار گرفته‌اند. همینطور تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق حکایت از این دارد که مشکلات مربوط به ناشناخته ماندن توریسم درمانی در منطقه شکار ممنوع بزمان و نبود برنامه‌ریزی منسجم و هماهنگ با توجه به ماهیت فعالیت توریسم درمانی به عنوان امری بین دستگاهی از مواردی است که باید برای توسعه توریسم درمانی کشور به رفع آن پرداخت. امکانات و تجهیزات زیربنایی هر منطقه به عنوان یکی از بنیادی‌ترین اشکال عرضه در صنعت گردشگری، بیشترین حجم درآمدزایی را برای جوامع میزبان پس از صنعت حمل و نقل و جابه جایی گردشگران به وجود می‌آورد.

کلمات کلیدی: برنامه‌ریزی استراتژیک، گردشگری درمانی، مدل *SWOT*، منطقه شکار ممنوع بزمان.

مقدمه و بیان مساله

توسعه گردشگری سلامت، می‌تواند بازتابی از رشد عظیم اقتصادی و تغییرات جمعیتی عمده، که در اکثر کشورهای دنیا در حال رخ دادن است، باشد (Azman & Kim Lian Chan, 2010: 10). این نوع سفرها تعمداً با مداخله مستقیم مسائل پزشکی ارتباط دارد و انتظار می‌رود نتایج چنین مسافرت‌هایی اساسی و طولانی مدت باشد. موضوعی کاملاً جدید است، این موضوع برطرف کننده نیازهای افرادی است که روز به روز بر تعدادشان افزوده می‌شود، این افراد می‌توانند گردشگران و بیماران باشند (تقوایی و گودرزی، ۱۳۹۵: ۲). سفر به مناطق مختلف جهان که دارای چشمه‌های آب گرم معدنی هستند، به‌عنوان جذاب‌ترین گونه گردشگری سلامت با عنوان گردشگری پیش‌گیرانه و گردشگری چشمه‌های معدنی، بسیار مورد توجه افراد قرار گرفته است و تمامی اقشار مردم، اعم از کم درآمد و پُر درآمد به سمت این نوع از گردشگری تمایل دارند. به‌گفته کارشناسان، سالانه حدود ۵۴ میلیون گردشگر در جهان از چشمه‌های آب گرم برای درمان استفاده می‌کنند (نوری و همکاران، ۱۳۹۱: ۹). بنابراین توریسم پزشکی توجه بیشتری را در سالهای اخیر به خود جلب کرده است. به‌خاطر فرصت‌های بسیار بزرگ تجاری در توریسم پزشکی، کشورهای آسیایی بسیار مشتاق به گسترش دادن این صنعت هستند (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۳). در ایران استفاده و بهره‌گیری از جنبه‌های درمانی چشمه‌های معدنی به‌طور سنتی در حد محدودی از گذشته‌های دور مورد توجه بوده است. اینک با توجه به اثبات علمی کاربردهای درمانی اینگونه چشمه‌ها از یک سو و وجود صدها چشمه آب گرم معدنی در گستره جغرافیایی ایران از سوی دیگر، می‌توان با برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد در چارچوب صنعت گردشگری علاوه بر اهداف گذران اوقات فراغت با بهره‌گیری از کاربردهای بهداشتی-درمانی چشمه‌های معدنی بر کارکردهای آن افزود (ابرهیم‌زاده، ۱۳۸۶: ۴۵). در رابطه با موضوع پژوهش حاضر، مطالعاتی صورت گرفته که به مواردی اشاره می‌گردد:

سبحانی (۱۳۷۹)، در مقاله‌ای با عنوان شناسایی آب‌های گرم استان اردبیل و جایگاه آن را در توسعه توریسم بررسی نموده و به این نتیجه رسیده است که اکوتوریسم آب‌های گرم در جذب توریسم درمانی استان اردبیل، بعد از دمای استان نقش مهمی دارد. وارثی و فتحی (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای برنامه‌ریزی توسعه توریسم درمانی در محدوده چشمه آبگرم و آب‌های گرم استان اصفهان، به این نتیجه رسیده است چشمه‌هایی که از لحاظ دارا بودن شرایط اقلیمی، امکانات رفاهی، خدماتی و تفریحی در موقعیت مساعدی هستند در سطوح بالاتر قرار گرفته‌اند. بنابراین راهکارهایی در جهت برنامه‌ریزی برای گسترش تاسیسات و امکانات رفاهی گسترش می‌یابد. سبحانی (۱۳۸۹)، در مقاله‌ای شناخت پتانسیل‌های گردشگری منطقه آبگرم سردابه استان اردبیل را بررسی نموده و به این نتیجه رسیده است مهم‌ترین عامل جذب گردشگری در منطقه سردابه در درجه اول عوامل محیطی از قبیل چشم‌انداز، منابع طبیعی و آب و هوای خنک از ماه اردیبهشت تا آبان و درجه دوم آب‌های گرم است. رشیدی و همکاران (۱۳۹۱)، در تحقیقی با عنوان گردشگری سلامت ایران با تاکید بر خواص درمانی بر خواص درمانی چشمه‌های منتخب استان اردبیل به این نتیجه رسیده‌اند که استان اردبیل به واسطه شرایط خاص جغرافیایی می‌تواند به‌عنوان یکی از قطب‌های مهم گردشگری سلامت در بین کشورهای دنیا مطرح شود چراکه برخورداری از مواهب طبیعی نظیر چشمه-های آبگرم و معدنی می‌تواند بهترین راه درمان بسیاری از بیماری‌ها باشد. کیاکجوری و میرتقیان رودسری (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای

به بررسی راهبردهای گردشگری پیش‌گیرانه چشمه‌های آب‌گرم و معدنی رامسر با استفاده از تکنیک سوات به این نتیجه رسیدند که راهبردهای تهاجمی توسعه، مناسب‌ترین روش مدیریت مؤثر فعالیت‌ها و عملکردها است. میرحسینی و همکاران (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای به بررسی قابلیت‌های زمین گردشگری (ژئوتوریسم) چشمه‌های آب‌گرم و معدنی ایران پرداختند و به این نتیجه رسیدند که شناسایی و مطالعه علمی چنین چشمه‌هایی در کنار فراهم نمودن امکانات رفاهی می‌تواند ایران را به‌عنوان یکی از قطب‌های گردشگری طبیعی و درمانی دنیا مطرح نماید. حیدری و توکلی (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان زمین‌گردشگری با رویکرد توریسم درمانی (مطالعه موردی: گنبد‌های نمکی فراشبند) به بیان اهمیت گنبد‌های نمکی فراشبند (کنار-سیاه، جهانی و خوراب) واقع در استان فارس از منظر توریسم درمانی مورد مطالعه و بررسی قرار دادند.

چشمه‌های آب‌های معدنی و آبگرم نیز در بسیاری از مناطق ایران قرار گرفته‌اند، به ساماندهی و برنامه‌ریزی مناسب نیاز دارند که زمینه توسعه توریسم درمانی را در مناطق دارای این توانمندی‌ها فراهم آورده و از قابلیت‌های آن بهره‌برداری بهینه صورت پذیرد. در این راستا منطقه شکار ممنوع بزمان، از توانمندی‌هایی بهره‌برده، نیاز به شناخت و برنامه‌ریزی در جهت برنامه‌ریزی صحیح دارد. همان‌طور که ذکر شد منطقه شکار ممنوع بزمان از نظر جاذبه‌های اکوتوریستی دارای پتانسیل‌های بسیاری می‌باشد ولی به دلیل ناشناخته ماندن آن‌ها از لحاظ گردشگری توسعه چندانی نیافته‌اند. منطقه شکار ممنوع بزمان دارای پتانسیل‌های طبیعی متعددی مانند مناظر طبیعی و دیدنی فراوان، چشمه‌های آبگرم، وجود ارتفاعات متعدد با شرایط توریسم مناسب، گونه‌های گیاهی و جانوری زیاد، غارها و غیره می‌باشد که تنها اندکی از این جاذبه‌ها مورد استفاده گردشگران قرار می‌گیرد و بسیاری از جاذبه‌های اکوتوریستی به دلیل عدم سرمایه‌گذاری کافی و عدم وجود راهبردهای مناسب نتوانستند به‌طور مناسب توسعه یابند و مورد نظر گردشگران قرار گیرند. با توجه به اینکه توسعه توریسم علاوه بر مزایای اقتصادی، نقش عظیمی در توسعه اجتماعی و فرهنگی داشته است، توسعه اکوتوریسم نیز در راستای توسعه توریسم می‌تواند ابزاری برای کمک به جنبه اقتصادی و فرهنگی و ... در منطقه تلقی شود. در بسیاری از نقاط جهان و ایران آثار درمانی چشمه‌های آبگرم و آب‌معدنی شناخته شده و در مورد برخی از آنها مطالعات تخصصی بر روی جنبه‌های درمانی آن صورت پذیرفته است. اما در مورد برنامه‌ریزی برای توسعه توریسم درمانی در محدوده این چشمه‌های آبگرم منطقه شکار ممنوع بزمان پژوهشی صورت نگرفته است و می‌توان بیان نمود که این اولین پژوهش در محدوده چشمه‌های آبگرم بزمان می‌باشد. بر این اساس و با توجه به آنچه بیان شد در قالب سؤال اصلی این تحقیق می‌توان چنین گفت که:

- ۱- آیا منطقه شکار ممنوع بزمان از توان و ظرفیت لازم جهت توریسم درمانی برخوردار می‌باشد؟
- ۲- آیا نبود امکانات و تجهیزات زیربنایی، سبب عدم توسعه توریسم درمانی در منطقه شکار ممنوع بزمان شده است؟

فرضیات

- ۱- منطقه شکار ممنوع بزمان از توان و ظرفیت لازم جهت توریسم درمانی برخوردار می‌باشد.
- ۲- نبود امکانات و تجهیزات زیربنایی، سبب عدم توسعه توریسم درمانی در منطقه شکار ممنوع بزمان شده است.

مبانی نظری تحقیق

نقش آبهای معدنی در توریسم درمانی

سفر برای درمان و بازیابی توان یکی از مهم‌ترین اهداف گردشگری است (Harahsheh, 2002: 24). توریسم درمانی عبارتند از؛ نوعی از گردشگری که بیماران برای تغییر آب‌وهوا و استفاده از آب‌های که خاصیت درمانی دارند یا گیاهانی که این خاصیت را دارند اقدام به سفر در این محیط‌ها می‌کنند (فرجی‌ملائی، ۱۳۹۰: ۸). نیروی معجزه‌آسا و شفابخش آب درمانی در بسیاری از کتب و مراجع متکی بر تجربیات قید شده است. ابن سینا در کتاب قانون، پس از درمان با ورزش از روش‌های درمان با انواع آب و خواص درمانی آنها سخن به میان می‌آورد. دکارت در قرن هفدهم، وجود راهروهای زیرزمینی را تایید کرده و عنوان نمود که حرارت لایه‌های زمین باعث بخارشدن تدریجی آب در زیر زمین و بالا آمدن بخار تا سطح زمین و تبدیل به چشمه را باعث می‌شود (مهدی‌زاده و پنجملی اصل، ۱۳۸۲: ۲۹). معالجه جدی با استفاده از خواص آب‌های معدنی گرم و سرد برای اولین بار و بطور جامع و گسترده توسط فردی بنام پلین در سال ۷۹ بعد از میلاد مسیح برای درمان امراض توصیه شده است (مهدی‌زاده و پنجملی اصل، ۱۳۸۲: ۲۹). سفر برای درمان و بازیابی توان، یکی از مهم‌ترین اهداف گردشگری است. یکی از شاخه‌های گردشگری سلامت، گردشگری پیش‌گیرانه است، که در آن، سفر به منظور استفاده از منابع طبیعی با هدف جلوگیری از بروز بیماری جسمی و روحی انجام می‌گیرد (کیاکجوری و میرتقیان‌رودسری، ۱۳۹۲: ۹۷). اصولاً خواص درمانی آب‌های معدنی به عوامل گوناگونی مانند؛ خواص فیزیکی، شیمیایی، درجه حرارت و گازهای مختلف رادیو اکتیویته بستگی دارد. علاوه بر آن گردش و تفریح و استراحت در مناطق زیبا و زندگی در یک محیط سالم و به دور از هرگونه آلودگی در بهبود بسیاری از بیماری‌ها کمک نموده و کار درمان را تسریع می‌نماید (حیدری، ۱۳۸۴: ۷۹).

گردشگری چشمه‌های معدنی به یکی از پیشتازان بخش‌های ارزشی در طی فرآیند نوسازی و تجدید در جهان تبدیل شده است و کشتش بالقوه مقصدهای دارای چشمه‌های آب معدنی، افراد را به بازدید از آنها تحریک می‌کند؛ از این رو، به‌طور چشمگیری تعداد این مقصدها افزایش یافته است (Mei-ting, 2010: 85). چشمه‌های آب معدنی و آب‌گرم به‌عنوان یک تفرجگاه گردشگری درمانی و تمدد اعصاب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و گردشگران زیادی را به خود جلب می‌کند. آبهای معدنی و چشمه‌های آب‌گرم می‌توانند جدای از جاذبه‌های توریستی، به‌عنوان راه‌حلی موثر در کاهش هزینه‌های درمانی که دائماً رو به افزایش است به حساب آیند. استفاده از تسهیلات چشمه‌های آب‌گرم صرفه‌جویی‌های عمده‌ای را در امور دارویی و کاهش ایام مرخصی‌های استعلاجی به‌وجود خواهد آورد. چشمه‌های آب‌گرم همچنین به‌عنوان سرمایه‌ای گران‌بها در جهانگردی، تفریح و بخش‌های فرهنگی و محیطی به‌حساب می‌آیند و در جوامع و سیاست‌گذاری‌های جهانگردی هر کشور بایستی کلاً مورد استفاده و بهره‌برداری قرار گیرند. سازمان‌های توریستی نیز باید چشمه‌های آب‌گرم را به‌عنوان منبعی مناسب و ایده‌آل در درمان افراد پیر و جوان توسعه بخشند و توریست‌ها را به استفاده از آنها تشویق نمایند. تهیه و تدوین قوانین و استانداردهای مشترک بین کشورهای که دارای مراکز آبهای معدنی هستند و ایجاد ارتباط و هماهنگی بین آنها، می‌تواند برای درمان دارویی و توریسم چشمه‌های آب‌معدنی و لجن‌درمانی کمک موثر بنماید (رضوانی، ۱۳۷۷: ۷۸).

شکل شماره ۱: تقسیم‌بندی گردشگری سلامت
(منبع: کیاکجوری و میرتقیان‌رودسری، ۱۳۹۲: ۱۰۲).

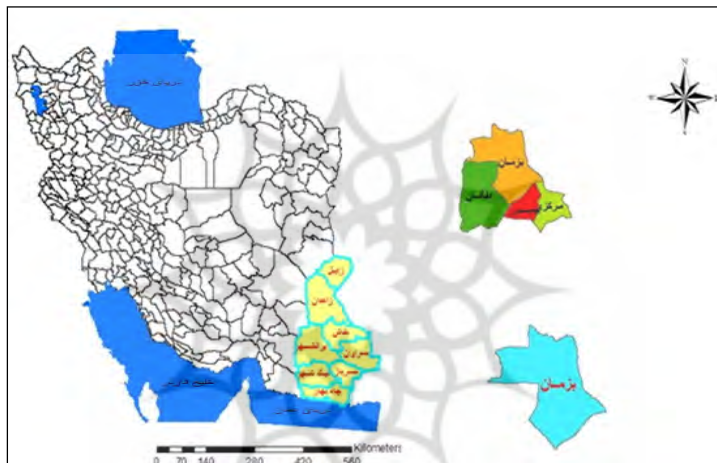
توریسم درمانی در ایران

از سال ۱۳۰۶ خورشیدی بررسی آبهای معدنی و گرم ایران به‌طور علمی شروع شد و در سال ۱۳۱۰ اولین چشمه معدنی در شمال تهران مورد استفاده قرار گرفت. در سال ۱۳۲۸ به موجب طرح دولتی مطالعه آبهای معدنی محلات و اردبیل به مرحله اجرا درآمد. در سالهای قبل از جنگ جهانی دوم در نقاط مختلف ایران مانند رامسر و لاریجان ایستگاه‌های آب معدنی ساخته شد و برخی از آنها مانند سخت‌سر خاتمه یافت و بعدها توسعه نیز پیدا کرد ولی برخی مانند لاریجان در پایه قله دماوند به‌طور ناتمام باقی ماند و در طول زمان به‌صورت خرابه در آمده است (میرحسینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۵-۱۰۶). طبق بررسی منابع مختلف بیش از ۴۶۹ چشمه آبگرم در ایران شناسایی شده است که در این بین استان‌های آذربایجان غربی، اردبیل، مازندران، کرمان و سیستان و بلوچستان بیشترین چشمه‌های آبگرم شناخته شده را دارا می‌باشند (پایگاه ملی داده علوم زمین / <http://ngdir.ir/PDefault.asp>). استان سیستان و بلوچستان با داشتن بیش از ۳۰ چشمه آب معدنی با کیفیت مناسب، می‌تواند یکی از قطب‌های جلب توریست با مناظر بدیع طبیعی و کاربردهای درمانی باشد، لیکن عملاً در انجام این مهم توفیق چندانی نداشته است. این درحالی است که از چشمه‌های آب معدنی علاوه بر مصارف شرب استفاده‌های متنوعی در کاربردهای درمانی و اکوتوریسم در کشورهای مختلف به‌عمل می‌آید، عمده مناطق مستعد جهت برنامه‌ریزی و استفاده از این منابع خداداد شهرستان‌های خاش و ایرانشهر می‌باشند که به برکت وجود آتشفشان‌های نیمه‌فعال تفتان و بزمان علاوه بر مناظر زیبا طبیعت و آب و هوای نسبتاً مناسب پتانسیل لازم را دارا می‌باشند (ملاشاهی و اکبری نوده، ۱۳۹۰).

مواد و روش تحقیق

منطقه مورد مطالعه

منطقه شکار ممنوع بزمان با وسعت ۳۰۰۰۰۰ هکتار در محدوده ۶۰ درجه طول شرقی و ۲۸ درجه عرض شمالی در استان سیستان و بلوچستان، شهرستان ایرانشهر، شهر بزمان، جاده ایرانشهر - بمپور از تقسیمات کشوری واقع گردیده است. راه‌های اصلی دسترسی به محدوده مورد مطالعه راه آسفalte بزمان - ایرانشهر و بزمان - بم است که به ترتیب از جنوب خاوری و شمال منطقه می‌گذرند. همچنین وجود راه آسفalte‌ای در حدفاصل بزمان-دورودک - مکسان که مجموعاً بالغ بر ۳۶ کیلومتر می‌باشد دسترسی به بخش‌های جنوب باختری را میسر می‌سازند. راه‌های فرعی نیز دسترسی به بخش‌های شمال‌خاوری و بعضاً جنوب باختری منطقه را امکان‌پذیر می‌سازند. حداکثر ارتفاع از سطح دریا ۵۵۰ متر و حداقل آن ۳۵۰ متر می‌باشد. از نظر توپوگرافی بیشترین درصد منطقه کوهستانی است. این منطقه دارای کوهی نسبتاً مرتفع (کوه بزمان با ارتفاع ۳۴۹۷) دومین قله بلند استان سیستان و بلوچستان بعد از تفتان با دره‌های آب شیرین و پوشش گیاهی است. (شکل ۱).

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

زمین‌شناسی منطقه

از نظر تقسیمات زمین‌شناسی ایران، این ناحیه جزء زون جنوب خاوری ایران محسوب می‌شود و دربرگیرنده‌ی بخشی از پهنه‌ی ایران مرکزی است که در شمال خاوری فرورفتگی جازموریان قرار دارد و بر اساس طرح مناطق پتانسیل‌دار ایران نیز منطقه مورد مطالعه جزء زون جبال بارز محسوب می‌شود. از نظر زمین‌شناسی عمومی، منطقه شکار ممنوع بزمان، در بخش شرقی ایران قرار دارد. بزمان در برگیرنده بخشی از پهنه ایران مرکزی می‌باشد که ادامه زون سندج - شیراز بوده و در انتهایی‌ترین بخش زون جبال بارز قرار گرفته است. قدیمی‌ترین و جوانترین رسوبات این ورقه به ترتیب مربوط به زمان کامبرین است. منطقه دارای پی سنگ متبلور پرکامبرین بوده و مستقیماً زیر رسوبات فسیل دار کامبرین قرار گرفته است. عارضه مهم منطقه، محدوده‌ی آتشفشانی بزمان با رخنمون‌های سنگی متعلق به آن و بخش‌های متفاوت سنگ‌های آتشفشانی می‌باشند. در بین سنگ‌های آتشفشانی، واحدهایی از سنگ‌های رسوبی تخریبی با منشأ آتشفشانی دیده می‌شود. بخش دیگر،

رسوبات نیمه سنگ شده ی محدوده، شامل رسوبات کواترنر (پلایستوسن_ هولسن) هستند. جنس سنگ‌های آتشفشانی غالباً آندوزیت، آندوزیت بازالتی، توف، خاکستر آتشفشانی، بازالت و الیون به صورت روانه‌ها و قطعات سنگی توده‌ای می‌باشند. جنس دیگر سنگ‌ها، کنگلومریت، ماسه سنگ و برش است. مخروط افکنه‌های قدیمی، واریزه‌ها و رسوبات آبرفتی عهد حاضر تشکیل دهنده‌ی نواحی کم ارتفاع تر دامنه‌ها، دشت‌ها و مسیل‌ها هستند (اداره زمین شناسی زاهدان، ۱۳۹۲).

اقلیم منطقه شکار ممنوع بزمان

بررسی ویژگی‌های اقلیمی منطقه تنها با رجوع آمارهای درازمدت فاکتورهای مختلف اقلیمی میسر است که می‌توان در ایستگاه‌های مختلف هواشناسی، سینوپتیک و کلیماتولوژی آن‌ها را یافت. آب و هوای این ناحیه بسیار گرم و کویری است. میزان رطوبت نسبی هوا بسیار کم و بارندگی سالیانه (کمتر از ۱۰۰ میلیمتر) نامنظم است. یخبندان در منطقه بسیار نادر و روزهای ابری کم است، به علت وزش بادهای گرم و خشک و سوزان و گرمای شدید، پتانسیل تبخیر در منطقه بسیار بالاست. ریزش‌های جوی در منطقه به صورت باران و اکثراً رگبار است و بارش برف به ندرت دیده می‌شود و قسمت اعظم آن به زمستان و اوایل بهار مربوط می‌شود (اداره هواشناسی ایران شهر، ۱۳۹۲).

جدول ۱. میانگین ماهانه درجه حرارت، نم نسبی، باران، تبخیر، سرعت باد در دوره آماری از سال ۱۳۸۱-۱۳۹۲

ماه	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
حرارت نسبی	۲۳/۳۴	۲۹	۳۳/۸۳	۳۵/۹	۳/۵۶	۳/۵۳	۲۸/۲	۲۲/۷۶	۱/۱۷	۱/۵۰	۱۳/۹	۱/۶۸
نم نسبی (درصد)	۳۸/۲۳	۲۹	۳۲/۴	۳۴/۲۷	۳/۴۶	۲/۷۴	۳۲/۴	۳۵/۹	۲/۲۱	۳۹/۵	۴/۶۵	۴۱/۲
باران (میلیمتر)	۱۲/۶۳	۱	۴/۰۴	۳/۳۶	۵/۵۹	۰	۰/۸	۱/۴	۹/۹۵	۲/۱۱	۲/۳۶	۱/۴۵
تبخیر (میلیمتر)	۳۳۱/۹	۴۲۸	۵۲۱	۵۶۵/۱	۵۵/۸	۵۱/۴	۳۸/۶	۲۹۶/۲	۱۹/۷	۱/۴۰	۱۶/۳	۲/۵۹
سرعت باد (کیلومتر)	۵۷۳۲	۵۸۶	۶۲۶۳	۵۸۲۶	۶۷۲۹	۶۰۰۳	۵۸۲۱	۵۵۸۷	۸/۲۸	۵۷۵۹	۵۲۹۷	۵۵۵۴

منبع: همان.

معرفی چشمه‌های آبگرم منطقه شکار ممنوع بزمان

چشمه آبگرم مکسان، این چشمه در فاصله ۱۱۰ کیلومتری شمال غرب ایرانشهر، ۳۵ کیلومتری جنوب بزمان و در داخل منطقه شکار ممنوع بزمان واقع شده است. درجه حرارت آب حدود ۴۶ درجه سلسیوس بوده و همه ساله افراد بسیار زیادی جهت درمان دردهای استخوانی و بیماری‌های پوستی از راه‌های دور و نزدیک به منظور استفاده از آن به منطقه وارد می‌شوند. استفاده‌های انسان از منابع خدادادی به خصوص منابعی که همراه با دستور پیامبر اسلام باشد (شنا) انسان را همیشه به طرف خود کشانده است. از سویی افزایش بیماری‌های متفاوت و پایدار ماندن باورها و اعتقادات به دلیل اثر این نوع درمان‌ها هنوز استفاده از چشمه‌های آب معدنی (آب گرم، گل فشان و...) در اجتماعات متفاوت سراسر جهان از جایگاه بالایی برخوردار است. لذا این پتانسیل می‌تواند فرصتی برای بسیاری از مشکلات منطقه از جمله اقلیم آن باشد (شکل ۲). چشمه آبگرم بزمان، این چشمه در ۳۵ کیلومتری جاده بزمان - دلگان واقع شده است درجه حرارت در تمام فصول سال ۳۶ درجه سانتی‌گراد است از آب این چشمه برای درمان ناراحتی پوستی و التیام زخم‌ها استفاده می‌شود (شکل ۳). چشمه آبگرم کوزه، در ۶ کیلومتری منطقه شکار ممنوع بزمان قرار دارد و برای درد مفاصل از آب این چشمه استفاده می‌گردد (شکل ۴). چشمه آبگرم تنهک، در ۵۰ کیلومتری منطقه شکار ممنوع بزمان قرار دارد. آب و گل درون چشمه خاصیت درمانی دارد، برای درمان جوش‌های پوستی از آب این چشمه استفاده می‌گردد (شکل ۵).

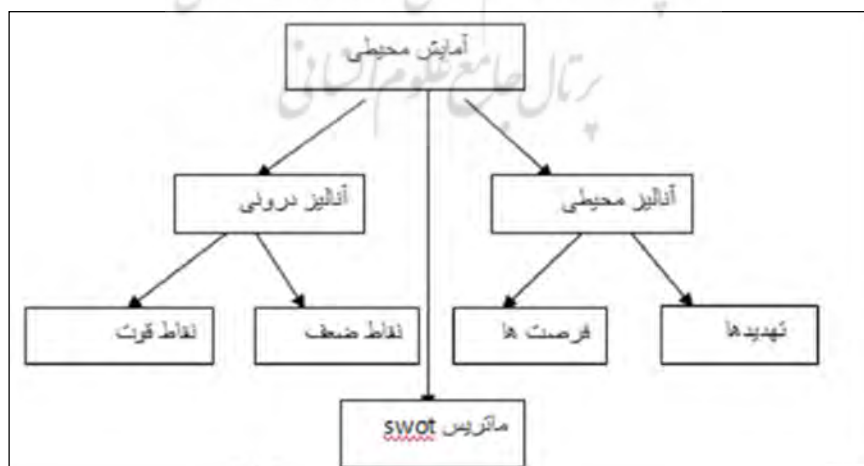
(منبع: سارانی، ۱۳۹۳)

روش تحقیق

در این پژوهش از روش پیمایشی، توصیفی، تحلیلی و کتابخانه‌ای با استفاده از مدل *SWOT* استفاده شده است. جامعه آماری در این تحقیق شامل متخصصان توریسم (کارشناسان توریسم) به تعداد ۲۰ نفر و گردشگران ۳۰ نفر و مردم محلی به تعداد ۸۱ نفر می‌باشند. برای نمونه‌گیری از روش کوکران استفاده شده و برای انتخاب نمونه در جامعه آماری گردشگران و مردم محلی از روش نمونه‌های در دسترس استفاده می‌شود. اما در جامعه آماری متخصصان توریسم، به دلیل حجم کم جامعه آماری تمام جامعه آماری به‌عنوان نمونه انتخاب شده است. با توجه به این که منطقه مورد مطالعه دارای پتانسیل‌های بالقوه زیادی در جهت توسعه توریسم درمانی دارد، سعی بر این است که با شناخت نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدات توریسم درمانی به ارائه یک برنامه‌ریزی استراتژیک در منطقه شکارممنوع بزمان بپردازیم.

مدل استراتژیک *SWOT*

یکی از ابزارهای مورد استفاده جهت مدیریت استراتژیک آنالیز *SWOT* می‌باشد. برنامه‌ریزی استراتژیک یک نوع برنامه‌ریزی فرآیندی است. دلیل فرآیندی بودن برنامه‌ریزی در نوع و گونه‌ی پدیده‌هایی است که برای آن‌ها برنامه‌ریزی صورت می‌گیرد. در برخورد و برنامه‌ریزی این پدیده‌ها از آنجا که در حال تغییر هستند باید به‌گونه‌ای این برنامه‌ریزی انجام گیرد که قابلیت بازخورد و تطبیق با شرایط جدید در آن وجود داشته باشد (Evans, 2003:4). قبل از اینکه یک سازمان بتواند مرحله تدوین را آغاز کند، باید محیط بیرونی خود را بررسی و پوشش کند تا بتواند فرصت‌ها و تهدیدهای بالقوه را کشف کند، همچنین باید محیط داخلی را نیز کاوش کند تا بتواند به نقاط قوت و ضعف خود پی ببرد. بررسی محیطی عبارت است از: نظارت، ارزیابی و نشر اطلاعات به دست آمده مربوط به محیط‌های داخلی و خارجی سازمان، میان افراد: کلیدی و مؤثر آن سازمان (هانگر و آل، ۱۳۸۱: ۶۰-۶۱). آنالیز *SWOT* یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون سازمان با فرصت‌ها و تهدیدهای برون سازمان است. برای این منظور در چهار حالت کلی *SO*، *WO*، *ST*، *WT*، پیوند داده می‌شوند و گزینه‌های استراتژی از بین آنها انتخاب می‌شوند.

منبع: (محمدی ده چشمه و زنگی آبادی، ۱۳۸۷: ۳)

الف- نقطه قوت^۱

نقطه قوت یک سازمان یک کاربرد موفق از یک شایستگی یا بهره برداری از یک عامل کلیدی در جهت توسعه رقابت پذیری شرکت می‌باشد.

ب- نقطه ضعف^۲

نقطه ضعف یک سازمان یک کاربرد ناموفق از یک شایستگی یا عدم بهره‌برداری از یک عامل کلیدی که رقابت پذیری شرکت را کاهش می‌دهد.

ج- فرصت^۳

یک فرصت یک حالت خارجی است که می‌تواند بصورت مثبت بر پارامترهای عملکردی شرکت تاثیر گذاشته و مزیت رقابتی که ایجاد کننده اقدامات مثبت در زمان مناسب است را بهبود دهد. از جمله فرصتهای پیش روی یک شرکت می‌توان به بازارهای توسعه یافته همچون اینترنت و نیز حرکت به سمت بخش جدیدی از بازار که سود بیشتر دارد و یا بازارهای رها شده توسط رقبا اشاره کرد.

د- تهدید^۴

یک فرصت یک حالت خارجی است که می‌تواند بصورت منفی بر پارامترهای عملکردی شرکت تاثیر گذاشته و مزیت رقابتی که ایجاد کننده اقدامات مثبت در زمان مناسب است را کاهش دهد. از جمله تهدیدات می‌توان به ظهور رقبای جدید، معرفی محصول جدید توسط رقبا، مالیات بر روی کالاهای ارائه شده و غیره اشاره کرد.

مراحل انجام آنالیز *SWOT*:

- ۱- اولویت‌بندی عوامل داخلی و خارجی؛
- ۲- تشکیل ماتریس *SWOT* و وارد کردن عوامل انتخاب شده با توجه به اولویت‌بندی؛
- ۳- مقایسه عوامل داخلی و خارجی با هم و تعیین استراتژی‌های *SO* و *WO* و *ST* و *WT*؛
- ۴- تعیین اقدامات مورد نیاز برای انجام استراتژی‌های تعیین شده؛
- ۵- انجام اقدامات و بررسی نتایج آن.

یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل ماتریس *SWOT*

1. Strength
2. Weakness
3. Opportunity
4. Threats

ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (*EFE*)^۵ و عوامل داخلی (*IFE*)^۶ و مراحل آن برای تهیه و ساخت جدولی از عوامل خارجی و داخلی و چگونگی تأثیرگذاری آن‌ها بر کارکردهای گردشگری درمانی منطقه شکار ممنوع بزمان و تحلیل آن، مراحل پنج‌گانه زیر انجام گرفته است؛

۱- در ستون اول، مهمترین عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) و داخلی (نقاط قوت و ضعف) فراروی سیستم را تعیین و تدوین نموده‌ایم.

۲- در ستون دوم، به هر یک از عوامل خارجی و داخلی بر اساس اثر احتمالی آن‌ها بر موقعیت استراتژیکی فعلی سیستم وزنی از ۱ (مهم‌ترین) تا صفر (بی‌اهمیت‌ترین) داده‌ایم. در واقع هر چقدر وزن بیشتر باشد، تأثیر آن بر موقعیت کنونی و آینده آن سیستم بیشتر خواهد بود (جمع ستون دوم هر یک از عوامل خارجی و داخلی بدون توجه به تعداد عوامل ۱ است).

۳- در ستون سوم، به هر یک از عوامل خارجی و داخلی بر اساس اهمیت و موقعیت کنونی سیستم، به آن عامل خاص رتبه‌ای از ۴ (بسیار خوب) تا ۱ (ضعیف) می‌دهیم. این رتبه‌بندی، نحوه موقعیت هر عامل توسط سیستم را ارزیابی می‌کند.

۴- در ستون چهارم هر یک از عوامل خارجی و داخلی و وزن هر عامل را در رتبه‌ی آن (ستون ۲ × ستون ۳) ضرب می‌کنیم تا بدین وسیله امتیاز وزنی آن به دست آید.

۵- امتیازهای وزنی موجود در ستون چهارم را به طور جداگانه با یکدیگر جمع کرده و امتیاز وزنی عوامل خارجی و داخلی را محاسبه کرده‌ایم. امتیاز وزنی کل نشان می‌دهد که یک سیستم چگونه به عوامل و نیروهای موجود و بالقوه در محیط درونی یا بیرونی‌اش پاسخ می‌دهد (جدول ۲).

جدول ۲. استراتژی‌های چهارگانه ماتریس *SWOT* و نحوه‌ی تعیین آن

ماتریس <i>SWOT</i>	نقاط قوت (<i>S</i>)		نقاط ضعف (<i>W</i>)	
	فهرست می‌شود	(نقاط قوت فهرست می‌شود)	فهرست می‌شود	(نقاط ضعف فهرست می‌شود)
فرصتها (<i>O</i>)	فرصت‌ها فهرست می‌شود	استراتژی‌های <i>SO</i> [حداکثر - حداقل]	استراتژی‌های <i>WO</i> [حداقل - حداکثر]	با بهره‌گیری از فرصتها نقاط ضعف از بین برده می‌شود.
تهدیدها (<i>T</i>)	تهدیدها فهرست می‌شود	استراتژی‌های <i>ST</i> [حداکثر - حداقل]	استراتژی‌های <i>WT</i> [حداقل - حداقل]	نقاط ضعف را کاهش می‌دهد و از تهدیدها پرهیز می‌شود.

منبع: (سارانی، ۱۳۹۳: ۸۲)

ارزیابی عوامل خارجی (*EFE*) و داخلی (*IFE*)

ارزیابی عوامل خارجی و داخلی تأثیرگذار بر بخش گردشگری منطقه شکارممنوع بزمان طی چهار مرحله با استفاده از ماتریس ارزیابی محیط خارجی و داخلی مورد ارزیابی قرار گرفته است؛

5. External Factor Evaluation (EFE) Matrix

6. Internal Factor Evaluation (IFE) Matrix

مرحله اول: تعیین عوامل خارجی و داخلی تأثیرگذار در گردشگری منطقه شکارممنوع بزمان، پس از بررسی اطلاعات مرتبط، عوامل عمده‌ی خارجی و داخلی شناخته شدند و در ماتریس ارزیابی آن قرار گرفتند.

مرحله دوم: تعیین میزان اهمیت عوامل خارجی و داخلی در گردشگری منطقه شکارممنوع بزمان، در این گام به عوامل فهرست شده در ماتریس عوامل خارجی و داخلی بر مبنای اهمیت هر کدام، وزنی از یک تا صفر داده شد.

مرحله سوم: تعیین رتبه‌ی عوامل خارجی و داخلی، در این گام به هر یک از عوامل خارجی و داخلی که موجب موفقیت یا ضعف و فرصت یا تهدید گردشگری درمانی در برنامه‌ریزی گردشگری گردیده‌اند مشخص گردید و رتبه‌ی آن‌ها از ۱ تا ۴ داده شده است.

مرحله چهارم: تعیین امتیاز نهایی عوامل خارجی و داخلی و ارزیابی آن، در این گام، ابتدا وزن هر عامل از عوامل خارجی و داخلی در رتبه مربوط به همان عامل ضرب (ستون ۲ × ستون ۳) گردید تا امتیاز وزنی هر یک از عوامل به دست آید. سپس همه‌ی امتیازهای وزنی عوامل خارجی و داخلی جداگانه جمع زده شده تا مجموع امتیاز نهایی عوامل خارجی و داخلی به دست آید.

جدول ۳. تحلیل نقاط قوت داخلی در منطقه شکار ممنوع بزمان

گردشگران		مستولان					مردم محلی			تحلیل سوات		
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	گویه
۳	۰/۳۶	۰/۴۰	۱۲۴	۱	۰/۴۲	۰/۵	۱۰۰	۵	۰/۳۳	۰/۷۴	۳۸۴	S1 وجود استعدادها و پتانسیل‌های بالای اکوتوریسمی در منطقه شکار ممنوع بزمان
۱	۰/۵۰	۰/۱۰۷	۱۵۰	۲	۰/۴۱	۰/۴۹	۹۸	۱	۰/۳۷	۰/۸۲	۳۹۰	S2 چشمه‌های آبگرم منطقه شکار ممنوع بزمان برای توریسم درمانی
۱۰	۰/۲۵	۰/۲۱	۱۱۹	۶	۰/۳۶	۰/۳۵	۸۷	۴	۰/۳۵	۰/۴۸	۳۶۳	S3 تنوع زیستی
۲	۰/۳۸	۰/۵۸	۱۴۹	۳	۰/۴۰	۰/۴۸	۹۶	۲	۰/۳۶	۰/۷۲	۳۸۳	S4 پتانسیل‌های ژئوتوریسم
۶	۰/۲۷	۰/۴۸	۱۴۸	۸	۰/۳۴	۰/۱۰۵	۸۱	۶	۰/۲۷	۰/۷۱	۳۸۲	S5 متفاوت بودن آب و هوا در فصل زمستان در مقایسه با آب و هوای سایر شهرهای استان

۷	۰/۲۷	۰/۴۲	۱۳۵	۵	۰/۳۸	۰/۵۵	۹۱	۳	۰/۳۶	۰/۶۹	۳۸۰	S6 مهمان نواز بودن مردم منطقه شکار ممنوع بزمان
۵	۰/۳۱	۰/۹۱	۱۱۱	۷	۰/۳۵	۰/۴۲	۸۴	۸	۰/۲۶	۰/۵۴	۳۶۸	S7 وجود دره‌های سرسبز و باغات نخل
۸	۰/۲۷	۰/۴۹	۱۴۳	۹	۰/۳۲	۰/۳۹	۷۸	۷	۰/۲۷	۰/۶۹	۳۸۰	S8 داشتن محیط آرام و بی سر و صدا همراه با آواز پرندگان
۱۱	۰/۲۵	۰/۱۹	۱۱۶	۱۰	۰/۳۰	۰/۳۶	۷۲	۱۰	۰/۱۷	۰/۶۰	۳۷۳	S9 جذابیت کوه آتشفشانی بزمان به‌عنوان جاذبه خاص در منطقه شکار ممنوع بزمان
۹	۰/۲۶	۰/۳۳	۱۱۹	۱۱	۰/۲۹	۰/۳۵	۷۰	۱۱	۰/۱۶	۰/۵۸	۳۷۱	S10 وجود قابلیت‌ها و پتانسیل‌های بالقوه در زمینه اکوتوریسم ورزشی
۴	۰/۳۶	۰/۴۱	۱۲۹	۴	۰/۳۹	۰/۷۵	۹۵	۹	۰/۱۸	۰/۶۴	۳۷۶	S11 وجود انواع سوغات محلی و ویژه

جدول ۴. تحلیل نقاط ضعف در منطقه شکار ممنوع بزمان

ردیف	گردشگران			مسئولین			مردم محلی			تحلیل سوات		
	رتبه	وزن نسبی	میانگین	مجموع وزنها	وزن نسبی	میانگین	مجموع وزنها	وزن نسبی	میانگین		مجموع وزنها	
۲	۰/۱۵	۳/۷	۱۱	۱	۰/۱۶	۴/۳۵	۸۷	۲	۰/۱۵	۳/۵۵	۲۸	W1 نامناسب بودن تجهیزات اقامتی
۳	۰/۱۴	۳/۶	۱۰	۲	۰/۱۶	۴/۳	۸۶	۳	۰/۱۴	۳/۴۸	۲۷	W2 نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی
۴	۰/۱۴	۳/۵	۱۰	۷	۰/۱۱	۲/۹	۵۸	۴	۰/۱۴	۳/۴۳	۲۷	W3 عدم تمایل مردم جهت سرمایه‌گذاری در منطقه شکار ممنوع بزمان
۵	۰/۱۳	۳/۲	۹۸	۵	۰/۱۲	۳/۱۵	۶۳	۶	۰/۱۳	۳/۱۳	۲۵	W4 عدم وجود نیروی متخصص و آموزش دیده در منطقه شکار ممنوع بزمان

۶	۰/۱۳	۳/۱	۹۵	۴	۰/۱۴	۳/۸	۷۶	۵	۰/۱۴	۳/۳۰	۲۶ ۸	W5 نامناسب بودن نحوه مدیریت در منطقه شکار ممنوع بزمان
۷	۰/۱۲	۳/۰	۹۲	۶	۰/۱۱	۳/۱	۶۲	۶	۰/۱۲	۳/۱	۲۴ ۸	W6 تعارض میان فرهنگ مردم محلی و گردشگران
۱	۰/۱۵	۳/۸	۱۱ ۵	۳	۰/۱۴	۴/۶۵	۹۳	۱	۰/۱۵	۳/۵۳	۲۸ ۶	W7 نداشتن شبکه ارتباطی مناسب و آسفالت شده برای بازدید از جاذبه‌های طبیعی

جدول ۵. تحلیل نقاط فرصت در منطقه شکار ممنوع بزمان

گردشگران		مسئولین			مردم محلی			تحلیل سوات				
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	گویه
۴	۰/۵۵	۴/۴۳	۱۳۳	۱	۰/۶۴	۴/۸۵	۹۷	۶	۰/۵۶	۴/۶۷	۳۷۹	O1 افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح
۱	۰/۵۹	۴/۷۶	۱۴۳	۵	۰/۴۸	۴/۹	۹۸	۱	۰/۵۸	۴/۸۷	۳۹۵	O2 افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در منطقه شکار ممنوع بزمان
۶	۰/۴۵	۴/۸۶	۱۴۶	۳	۰/۴۹	۴/۹۵	۹۹	۲	۰/۵۸	۴/۸۲	۳۹۱	O3 افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در منطقه شکار ممنوع بزمان
۷	۰/۲۶	۴/۳	۱۲۹	۷	۰/۲۲	۳/۳۵	۶۷	۷	۰/۲۶	۴/۶۰	۳۷۳	O4 توجه آژانس‌های مسافرتی جهت جذب بیشتر گردشگر
۲	۰/۵۸	۴/۷۳	۱۴۲	۶	۰/۴۱	۳/۱۵	۶۳	۳	۰/۵۷	۴/۷۶	۳۸۶	O5 غنی شدن سطح فرهنگ جامعه میزبان و میهمان
۵	۰/۵۵	۴/۴۶	۱۳۴	۴	۰/۴۹	۴/۹	۹۸	۴	۰/۵۶	۴/۷۰	۳۸۷	O6 ضرورت برگزاری همایش‌ها و کنفرانس‌ها جهت توسعه اکوتوریسم
۳	۰/۵۷	۴/۶	۱۳۸	۲	۰/۵۴	۴/۱	۸۲	۵	۰/۵۶	۴/۷۰	۳۸۱	O7 وجود راههای ارتباطی کم ترافیک و سهولت دسترسی شهر

جدول ۶. تحلیل نقاط تهدید در منطقه شکار ممنوع بزمان

گردشگران			مسئولین			مردم محلی			تحلیل سوات
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزنها	گویه
۲	۰/۵۴	۳/۳۶	۴	۰/۴۵	۲/۴۵	۱	۰/۷۵	۳/۴۰	T1 تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغ شدن
۱	۰/۶۰	۲/۷	۱	۰/۵۴	۳/۰۵	۲	۰/۶۷	۳/۰۷	T2 آلودگی منابع آب و خاک و اقلیم این منطقه
۳	۰/۵۴	۳/۲۶	۲	۰/۵۴	۳	۶	۰/۴۴	۲/۷۱	T3 ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران
۴	۰/۵۱	۳/۱	۳	۰/۵۱	۲/۹	۳	۰/۴۹	۳/۰۱	T4 از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی
۵	۰/۵۰	۳/۰۳	۶	۰/۳۴	۲/۸	۴	۰/۴۸	۲/۹۳	T5 تخریب زمین‌های کشاورزی و مزارع روستایی
۶	۰/۴۲	۲/۵۳	۵	۰/۳۶	۲	۵	۰/۴۸	۳	T6 از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

ارائه راهبردها و راهکارهای توسعه توریسم درمانی در منطقه‌ی شکار ممنوع بزمان:

راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)

راهبردهایی که با بهره‌گیری از نقاط قوت و فرصت منطقه ارائه می‌شوند. راهکارهای زیر جهت استفاده از برتری‌های منطقه‌ی شکار ممنوع بزمان جهت توسعه‌ی آن ارائه می‌شوند:

- تاکید بر اکوتوریسم در منطقه به دلیل توانایی منطقه برای توسعه‌ی این نوع از گردشگری؛
- حمایت از بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در این منطقه با ارائه تسهیلات بانکی و وام؛
- همکاری سازمان‌های دولتی با بخش خصوصی جهت جلوگیری از فرار سرمایه از این منطقه؛
- ارائه برنامه‌ریزی منسجم جهت گسترش گردشگری در این منطقه؛
- تخصیص بودجه مالی بیشتر توسط دولت برای ایجاد تاسیسات و ساخت‌های زیربنایی در منطقه؛
- شناسایی و بهره‌گیری از قابلیت‌های منطقه از جمله (رودخانه، تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری و توپوگرافی کوهستانی)
- جهت توسعه گردشگری و ایجاد اشتغال و درآمدزایی؛
- استفاده از نیروهای متخصص و باتجربه به منظور ترویج و آموزش گردشگری.

راهبردهای تنوع (ST)

- این راهبردها بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی تاکید دارد و به منظور تأمین پاره ای از نیازهای منطقه است.
- تعیین ظرفیت منطقه برای گردشگران و جلوگیری از تراکم بیش از حد جمعیت جهت کاهش آسیب‌های وارده به منطقه؛
- ایجاد و توسعه تاسیسات اقامتی و استراحتگاهی بین راهی مناسب؛
- تقویت پتانسیل‌های طبیعی و فرهنگی در جهت کمرنگ نمودن تهدیدهای زیرساختی، طبیعی، اقتصادی و فرهنگی؛
- احداث پارکینگ، ایستگاه کرایه‌ی دوچرخه و تصفیه خانه‌ی آب؛
- توسعه‌ی واحدهای تجاری، رستوران‌ها و
- تجهیز مرکز بهداشت روستا به امکانات کمک‌های اولیه و اداری.

راهبردهای بازنگری (WO)

- فراهم ساختن امکانات جهت توسعه‌ی اکوتوریسم در منطقه با وجود، چشمه‌های آب معدنی، تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری و...؛
- کنترل آلودگی‌های زیست‌محیطی در منطقه با بهره‌گیری از قوانین و مقررات و...؛
- ایجاد هماهنگی بیشتر بین سازمان‌ها و ادارات مرتبط به منظور استفاده حداکثری از قابلیت‌ها و توانمندی‌های این منطقه؛
- بهره‌گیری از مشارکت مردمی جهت اجرای طرح‌های گردشگری و تجهیز مناطق به امکانات و خدمات گردشگری
- توسعه و بهبود راه‌های ارتباطی؛
- آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه‌ی برخورد با گردشگران به منظور جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم منطقه؛
- بهره‌گیری از نیروی متخصص و آموزش دیده مناطق مجاور (شهرستان ایرانشهر) در خصوص معرفی جاذبه‌ها.

راهبردهای تدافعی (WT)

- در این راهبردها بر رفع آسیب‌پذیری ناحیه‌ی مورد مطالعه تاکید شده است.
- توسعه‌ی برنامه‌های تبلیغاتی جهت شناسایی جاذبه‌ها و چشم اندازهای منطقه به گردشگران؛
- توسعه‌ی امکانات تفریحی، ورزشی، استراحتگاهی، خدماتی و...؛
- بهره‌گیری از افزایش تعداد شمار گردشگران نسبت به سال‌های گذشته برای کسب درآمد بیشتر؛
- تدوین مقررات ویژه جهت استفاده بهینه از جاذبه‌های گردشگری و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن منابع در منطقه؛
- تهیه نقشه مسیر دسترسی به جاذبه‌های گردشگری و انتشار آن در سطح کشور، استان و شهرستان؛
- استفاده از توان روستاییان منطقه در جهت حفظ و مدیریت منابع گردشگری.

آزمون فرضیات:

فرضیه اول

منطقه شکار ممنوع بزمان از توان و ظرفیت لازم جهت توریسم درمانی برخوردار می‌باشد.

با توجه به نتایج پرسشنامه که توسط سه گروه جامعه آماری پاسخ داده شد از بین گزینه های موجود برای انگیزه سفر به منطقه شکار ممنوع بزمان، هر سه جامعه توریسم درمانی را بالاترین درصد انتخاب خود قرار دادند و از نظرسه جامعه (مردم محلی، گردشگران و کارشناسان) در بین نقاط قوت منطقه شکار ممنوع بزمان، چشمه‌های آبگرم برای توریسم درمانی رتبه اول تا دوم را داشته است. پس با توجه به قابلیت توریسم درمانی منطقه شکار ممنوع بزمان برای توریسم سلامتی یا درمانی، فرضیه اول ما تایید می‌شود.

فرضیه دوم

نبود امکانات و تجهیزات زیربنایی، سبب عدم توسعه توریسم درمانی در منطقه شکارممنوع بزمان شده است.

امکانات و تجهیزات زیربنایی هر منطقه به‌عنوان یکی از بنیادی‌ترین اشکال عرضه در صنعت گردشگری، بیشترین حجم درآمد زایی را برای جوامع میزبان پس از صنعت حمل و نقل و جابه‌جایی گردشگران به وجود می‌آورد. میانگین نتایج پرسشنامه هر سه جامعه آماری، نشان می‌دهد که امکانات و تجهیزات توریستی و درمانی منطقه در حد بسیار پایینی قرار دارد و حدود ۹۰ درصد جامعه آماری گزینه کم را انتخاب کردند که این امر نشان‌دهنده ضعیف بودن امکانات و تجهیزات توریستی و درمانی منطقه می‌باشد. با توجه به بالا بودن قابلیت‌های توریسم درمانی چشمه‌های آبگرم بزمان، امکانات و تجهیزات مورد نظر برای گردشگری منطقه باید در سطح بالایی باشد تا تعداد گردشگران بیشتری را با این منطقه جذب کند. ظرفیت-پذیری و امکانات اقامتی، قابلیت دسترسی به جاذبه‌ها، افزایش کیفیت و کمیت فعالیت‌های جنبی و تفریحی، در این منطقه بسیار پایین می‌باشد. بنابراین فرضیه دوم ما تایید می‌شود و اما معرفی جاذبه‌ها و تاسیسات و تجهیزات زیر بنایی می‌تواند موجب افزایش سفرهای گردشگران به منطقه شکار ممنوع بزمان شده و سبب توسعه اکو توریسم منطقه شود.

نتیجه‌گیری

صنعت توریسم به‌عنوان یک صنعت فرابخشی فعالیت‌های مختلفی را دربرگرفته و با کلیه بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم تعامل دارد بنابراین یکی از عوامل اساسی در ایجاد تحول و دگرگونی در بخش توریسم مطالعه‌ی همه‌جانبه آثار و تبعات مثبت و منفی و نگاه منطقه‌ای به توسعه‌ی آن می‌باشد یعنی اینکه در قالب فرآیند سیستمی جهت توسعه و رونق دهی به آن باید برنامه‌ریزی کرد. منطقه‌ی شکار ممنوع بزمان دارای جاذبه‌های متنوعی می‌باشد که از آن جمله وجود چشمه‌های آبگرم، گونه‌های متنوع گیاهی و جانوری، وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصر به فرد، توپوگرافی کوهستانی و رودخانه‌ای، موقعیت جغرافیایی مناسب، نزدیکی به شهر ایرانشهر و دارای آب و هوای مناسب می‌باشد. با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی به عمل آمده، به منظور ارائه راهبردها و راهکارهای توسعه اکوتوریسم، به‌وسیله تکنیک

SWOT ظرفیت‌ها و محدودیت‌های اکوتوریستی در منطقه مطالعه شده مشخص و پاسخ‌های عملی و راهکارهایی جهت توسعه اکوتوریسم ارائه شده که با توجه به بررسی وضع موجود و شناسایی نقاط قوت و ضعف منطقه تعداد ۱۸ نقاط قوت و فرصت‌های توسعه‌ی گردشگری و همچنین تعداد ۱۳ نقاط ضعف و تهدید در منطقه شناسایی شده‌اند که برای این نقاط قوت یک سری راهبردها ارائه داده‌ایم که تهدیدها را به فرصت تبدیل و گام مهمی در جهت حذف نقاط ضعف برداشته شود و در جهت تبدیل آن به فرصت، برنامه ریزی صورت پذیرد. نتایج بررسی و تحلیل‌ها نشان می‌دهد که با توجه به پتانسیل‌های اکوتوریسمی و زیست‌محیطی و موقعیت منطقه با نظر به بررسی نقاط قوت و فرصت‌ها این منطقه قابلیت تبدیل شدن به یک قطب گردشگری در سطح منطقه و کشور را داراست و پتانسیل فراوانی جهت جذب گردشگران داخلی و خارجی را دارد که این امر نیازمند مدیریت صحیح و برنامه ریزی مناسب جهت استفاده از قابلیت‌ها و توانمندی‌های موجود در منطقه است. طبق اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه‌ها و مدل سوات، مجموع وزن قوت‌ها و فرصت‌ها که ۱۰۵۵۵ با میانگین رتبه‌ای ۲۲۴/۳۶ و مجموع وزن ضعف‌ها و تهدیدها ۵۴۷۴ با میانگین رتبه ای ۱۲۶/۱۸ می‌باشد. طبق این نتایج، نقاط قوت و فرصت‌های اکوتوریسم بر نقاط ضعف و تهدید منطقه شکار ممنوع بزمان غلبه دارد، این نتایج حاصل جداول خلاصه تجزیه و تحلیل ماتریس *SWOT* می‌باشد. و نوع استراتژی از نوع تهاجمی می‌باشد که بر سایر استراتژی‌ها برتری دارد.

پیشنهادها و راهکارها

- ارتقای ظرفیت‌های کمی و کیفی تاسیسات گردشگری درمانی در منطقه شکار ممنوع بزمان؛
- استفاده از برنامه‌های تبلیغاتی نوین جهت معرفی جاذبه‌های گردشگری درمانی در منطقه؛
- فعال کردن بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در توسعه توریسم درمانی؛
- آموزش نیروی انسانی و متخصص در امر گردشگری؛
- ایجاد پایگاه اطلاع‌رسانی و بانک اطلاعات گردشگری.

منابع و مأخذ

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی (۱۳۸۶)، چشمه‌های آب معدنی و گستره فضایی آن در ایران. فصلنامه تحقیقات منابع آب ایران، شماره دو، سال سوم، صص ۶۶-۷۰.
۲. تقوایی، مسعود و گودرزی، مسعود (۱۳۹۵)، تدوین و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه گردشگری پزشکی (مطالعه موردی: کلانشهر شیراز)، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هفتم، شماره بیست و چهارم، بهار، ص ۱.
۳. حاجی‌نژاد، علی؛ عنابستانی، علی‌اکبر و صفریان، محمد (۱۳۹۵)، تدوین برنامه استراتژیک گردشگری پزشکی با تاکید بر گردشگری مذهبی در شهر مشهد، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال سی و یکم، شماره دوم، تابستان، شماره پیاپی، ص ۱۰۳.
۴. حیدری، حسن و توکلی، حمید (۱۳۹۶)، زمین‌گردشگری با رویکرد توریسم درمانی (مطالعه‌موردی: گنبد‌های نمکی فراشبند)، اولین همایش اندیشه‌ها و فناوری‌های نوین در علوم جغرافیایی، دانشگاه زنجان.
۵. حیدری، رحیم (۱۳۸۷)، برنامه ریزی صنعت گردشگری، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.
۶. رشیدی، معصومه؛ رامشت، محمدحسین، سیف، عبدالله، خوشحال دستجردی، جواد (۱۳۹۱)، گردشگری سلامت ایران با تاکید بر خواص درمانی چشمه‌های منتخب استان اردبیل، نشریه سلامت و بهداشت اردبیل، شماره اول، ۵۷-۴۹.

۷. رضوانی، علیرضا، (۱۳۷۷)، جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات پیام نور، تهران، ۲۲۵.
۸. سارانی، سمانه (۱۳۹۳)، بررسی عوامل راهبردی اکوتوریسمی منطقه شکار ممنوع بزمان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
۹. سازمان زمین شناسی زاهدان، ۱۳۹۲.
۱۰. سازمان هواشناسی ایرانشهر، ۱۳۹۲.
۱۱. سبحانی، بهروز (۱۳۷۹)، شناسایی آبهای گرم استان اردبیل و جایگاه آن، نشریه سپهر، شماره ۳۰، ۴۴-۳۸.
۱۲. سبحانی، بهروز (۱۳۸۹)، شناخت پتانسیل‌های گردشگری منطقه آب‌گرم سردابه استان اردبیل، نشریه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره ۴، ۱۲۸-۱۱۳.
۱۳. فرجی‌ملائی، امین (۱۳۹۰)، عناصر و شاخصه‌های گردشگری شهری و اهمیت آن برای مدیریت شهری، ماهنامه اطلاع‌رسانی آموزش و پژوهش شوراها، شماره ۵۹.
۱۴. کیاکجوری، داود و میرتقیان‌رودسری، سیدمحمد (۱۳۹۲)، راهبردهای گردشگری پیش‌گیرانه چشمه‌های آب‌گرم و معدنی رامسر، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری سال هشتم شماره ۲۳ پاییز، صص ۹۷-۱۲۹.
۱۵. محمدی‌ده‌چشمه، مصطفی و زنگی‌آبادی، علی (۱۳۸۷)، امکان‌سنجی توانمندی‌های اکوتوریسم استان چهارمحال بختیاری به روش *SWOT*، مجله محیط‌شناسی، شماره ۵۷، سال سی و چهارم.
۱۶. ملاشاهی، حسین و اکبری‌نوده، محمدرضا (۱۳۹۰)، بررسی نقش چشمه‌های معدنی در توسعه گردشگری استان سیستان و بلوچستان، همایش منطقه‌ای جهاد اقتصادی رهیافت‌ها و راهبردها، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان.
۱۷. مهدیزاده، تورج، پنجعلی‌اصل، مریم (۱۳۸۲)، درمان با آبهای معدنی، انتشارات باغ اندیشه، ۲۲.
۱۸. میرحسینی، سید محمد؛ عابدپور، زهرا و شاکری، فاضل (۱۳۹۴)، قابلیت‌های زمین گردشگری (ژئوتوریسم) چشمه‌های آب‌گرم و معدنی ایران، فصلنامه جغرافیای طبیعی، سال هشتم، شماره ۸۲، تابستان، صص ۱۰۵-۱۰۶.
۱۹. نوری، غلامرضا، تقی‌زاده، زهرا و شیرانی، زیبا (۱۳۹۱)، نقش ایران در گردشگری درمانی جهان اسلام با تأکید بر طبیعت‌درمانی (کارکردها، چالش‌ها و راهکارها)، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، شماره سه، سال اول، تابستان، صص ۱۹-۱.
۲۰. وارثی، حمیده و فتحی، غفت (۱۳۸۷)، برنامه‌ریزی توسعه توریسم درمانی در محدوده چشمه آبگرم آب‌های معدنی و آبگرم استان اصفهان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱۰۱، ۹۰-۸۰.
۲۱. هانگر، جی دیوید و توماس ال، ویلن، (۱۳۸۱)، مبانی مدیریت استراتژیک، ترجمه سید محمد اعرابی و داود ایزدی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول، تهران.

۲۲. Azman, Inoormaziah. & Kim Lian Chan, Jennifer. (2010), *Health and Spa Tourism Business: Tourists' Profiles and Motivational Factors. Proceedings of the Travel and Tourism Research Association Europe 2010, Annual Conference* ۱-۳ □□□□□□□□□□er, Budapest, Hungary. pp 9-26.

۲۳. Butler, (2002), *Ecotourism – Has it Achieved Maturity or Has the Bubble Burst, Pacific Rim Tourism 2000 New Zealand, P 256.*

۲۴. *Evans, Nigel, Campbell, David, Stonehouse, George (2003), Strategic Management for Travel and Tourism, Butterworth, Oxford.*
۲۵. *Harahsheh, Salem Salameh. (2002), Curative Tourism in Jordan and its Potential Development. Bournemouth University, United Kingdom.*
۲۶. *Mei-ting, (Jessica) Hsieh. (2010), Understanding mature traveller's demand and choice in spring destination. Proceedings of the Travel and Tourism Research Association Europe 2010, Annual Conference 1-۳ □□□□□□□□□□, Budapest, Hungary. pp 85-91.*
۲۷. <http://ngdir.ir/PDefault.asp>.

